

Työ ja turva -osasto/AT/lv

17.10.2023

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
TyV@eduskunta.fi

HE 41/2023 vp
VNS 1/2023 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024 (HE 41/2023 vp) ja Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024–2027 (VNS 1/2023 vp)

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on pyytänyt Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry:ltä asiantuntijalausuntoa hallituksen esitykseksi eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024. SAK kiittää lausuntopyynnöstä ja lausuu asiassa seuraavaa.

Yleistä

Työelämän turvallisuus ja laatu ovat pääministeri Petteri Orpon hallituskaudella menossa taaksepäin. Hallitusohjelmassa on sovittu monista työelämää ja palkansaajien asemaa heikentävistä lakimuutoksista. Uudistukset ovat poikkeuksellisen merkittäviä ja epätasapuolisia. Toimet kohdistuvat yksipuolisesti palkansaajiin. Toiminnallaan hallitus vie pohjan tasapuoliselta työmarkkinasopimiselta ja vaarantaa työmarkkinoiden vakautta. Aito kolmikantainen valmistelu puuttuu. Esimerkiksi työtaisteluoikeuden rajoittamisella ja paikallisella sopimisella rajoittamiselle ei ole merkittäviä vaikutuksia työllisyyteen tai valtiontalouden alijäämään.

Hallitus aikoo toteuttaa mittavat leikkaukset sosiaaliturvaan. SAK vastustaa rajuja leikkauksia, jotka heikentävät työttömien, osa-aikatyötä tekevien ja pienipalkkaisten työntekijöiden sekä opiskelijoiden toimeentuloa. Näiden heikennysten arvioitujen työllisyysvaikutusten toteutuminen on epävarmaa. Hallituksen linjaamat leikkaukset kohdistuvat myös useissa tapauksissa samoihin ihmisiin. SAK painottaa, ettei työllisyyttä tule ylipäätään edistää sosiaaliturvaa ja toimeentuloa heikentämällä. Leikkaukset voivat hallituksen staattisista laskelmista poiketen johtaa käyttäytymisvaikutuksiin, joilla työllisyys heikkenee. SAK on vaatinut, että kaavailtujen leikkausten vaikutukset pitää arvioida kokonaisuutena eri ihmisryhmille.

Työvoimapolitiikka

Hallitus esittää, että työllisyysmäärärahoista leikataan hallitusohjelman mukaisesti 41 miljoonaa euroa. Suunta on SAK:n näkemyksen mukaan täysin väärä. Samalla, kun sosiaaliturvasta leikataan, on kestäväntöntä leikata myös työttömien palveluista. Suomi on työvoimapolitiikan panostuksissa selvästi jäljessä esimerkiksi pohjoismaisia vertailumaitamme Ruotsia ja Tanskaa.

On hyvä, että budjettiesityksessä on panostettu työurien pidentämiseen. Määrärahaa muutosturvakoulutukseen, 55 vuotta täyttäneiden työllistämistukeen ja kuntien velvoitetyöllistämiseen myönnettävään tukeen ehdotetaan yhteensä 61,7 miljoonaa euroa. On kuitenkin

Työ ja turva -osasto/AL/lv

17.10.2023

ristiriistaista, että samalla hallitus valmistelee hallitusohjelman mukaisesti ikääntyneiden poikkeussääntöjen poistamista työttömyysturvasta. Jos esimerkiksi kuntien velvoitetyö poistetaan, useat ikääntyneet työttömät tippuvat työmarkkinatuella. Turvan leikkaamisen sijaan hallituksen tulisi vahvistaa työelämän vastaanottokykyä yli 55-vuotiaiden kohdalla.

Osatyökykyisten työllistyminen

Hallitusohjelmassa todetaan ylätasolla, että hallitus edistää vammaisten ja osatyökykyisten arvostusta työelämän täysivaltaisina jäseninä. On täten ristiriitaista, että Työkanavan Oy:n valtionavustus puolitetaan viiteen miljoonaan euroon. Osatyökykyisten työllistymistä ei voi edistää ilman konkreettisia toimia, joihin Työkanava Oy:n toiminta kuuluu.

Kotoutuminen ja kansainvälinen osaaminen

Kotoutumisen ja kansainvälisen osaamisen määrärahoiksi ehdotetaan 389 miljoonaa euroa, joka on 95 miljoonaa euroa enemmän kuin vuoden 2023 varsinaisessa talousarviossa. Esitetyt lisämäärärahat ovat perusteltuja, koska ne liittyvät työperäisten maahanmuuttajien – erityisesti erityisosaaajien - lupajärjestelmään kehittämiseen. Samalla työperäisten maahanmuuttajien määrät ovat kasvaneet.

Valtion korvauksiin kotoutumisen edistämisestä ehdotetaan 384 miljoonaa euroa, mikä on 97 miljoonaa euroa enemmän kuin vuoden 2023 varsinaisessa talousarviossa. Määrärahatarpeen kasvu on perusteltu, koska tilapäisen suojelun direktiivin nojalla oleskeluluvan Suomesta saaneet Ukrainan kansalaiset ovat voineet hakea kotikuntaa Suomesta maaliskuusta lähtien. Kotikunnan on saanut tänä vuonna noin 10 000 tilapäistä suojelua saanutta ukrainalaista.

SAK katsoo, että hallituksen tarkoitus lyhentää kotoutumisen edistämisestä kunnalle ja hyvinvointialueelle maksettavan korvauksen maksuaikaa vuodella ei ole perusteltu. Jo nykyisin kotoutumisessa on vaikeuksia onnistua erityisesti työllistymisen saralla. On riski, että maahanmuuttajien työllisyys- ja sosiaalipalvelut tulevat aiheuttamaan kunnille ja hyvinvointialueille kohtuuttomia kustannuksia.

Aikuiskoulutus ja jatkuva oppiminen

SAK on huolissaan aikuiskoulutuksen tilasta. Suunnitellut aikuiskoulutustuen lakkauttaminen ja vapaan sivistystyön leikkaukset kohdistuvat pääosin työikäiseen väestöön.

Työ ja turva -osasto/AL/lv

17.10.2023

SAK vastustaa aikuiskoulutustuen lakkauttamista, mutta on valmis kehittämään sitä niin, että tuki kohdentuisi paremmin matalasti koulutetuille ja tukisi osaamisen uudistamista esimerkiksi vihreän siirtymän ja digitalisaation tilanteissa. Alanvaihdon tulee jatkossakin olla mahdollista ilman työttömyysjaksoa.

Lakkauttamisen perusteluissa ei ole otettu huomioon esimerkiksi osaamisen paranemisen hyötyjä, kuten piteneviä työuria ja työssä jaksamista. Lisäksi kaikilla aikuiskoulutustuella opiskelevilla on työpaikka, johon palata. Tuen lakkauttaminen vähentää koulutuksiin osallistumista, mikä puolestaan pahentaa työvoimapulaa ja johtaa osaamistason laskuun. Jatkossa yhä useampi joutuu vaihtamaan alaa työttömyyden kautta, ja nämä kulut puuttuvat laskelmista.

Vapaan sivistystyön rahoitukseen ehdotetaan 164 miljoonaa euroa. Määrärahaan sisältyy hallitusohjelman mukainen 3 miljoonan euron lisäys kansanopistojen oppivelvollisuuskoulutukseen sekä 22,5 miljoonan euron vapaan sivistystyön valtionosuuksien leikkaus vuoden 2023 talousarvioon verrattuna. SAK ei hyväksy vapaan sivistystyön rahoitusleikkauksia. Hallitusohjelmassa tunnistettuja Suomen keskeisiä haasteita ovat nuorten syrjäytyminen ja pahoinvointi, työttömyys ja toisaalta työvoimapula, koulutustason laskeminen, osaamisvaje, puutteelliset perustaidot, ikääntyminen ja sote-palvelujen kasvava tarve sekä demokratian vahvistaminen ja kansalaisyhteiskunnan elinvoimaisuuden varmistaminen. SAK korostaa, että vapaan sivistystyön koulutuksissa näihin haasteisiin vastataan hyvin ja kustannustehokkaasti. Kaavaillut rahoitusleikkaukset vaarantaisivat hallituksen asettamien tavoitteiden saavuttamisen ja heikentävät kansalaisten sivistyksellisten oikeuksien toteutumista.

Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta

Hallitus pyrkii huomioimaan talouskasvua edistäviä toimia. Osa esitetyistä toimista on SAK:n näkemyksen mukaan kannatettavia, kuten esimerkiksi sitoutuminen TKI-rahoituksen kasvattamiseen. Rahoituksen kasvattamisessa olisi kuitenkin syytä keskittyä myös mahdollisimman tehokkaaseen kohdentamiseen ja vaikuttavuuteen. Esimerkiksi opetukseen ja tutkimukseen kanavoitavan osuuden kasvattaminen hyvä päätös. SAK muistuttaa, että TKI-toimintaa tapahtuu myös ammatillisen koulutuksen oppilaitoksissa ja rahoituksen pitää olla myös mahdollista ammatillisen koulutuksen kentän toimijoille.

Työelämän kehittäminen Hallitusohjelman osiossa 4.2. *Työelämän kehittäminen ja työhyvinvointi* on linjattu useita hyviä asioita, joiden avulla suomalaisen työelämän laatu paranisi. Näitä ovat esimerkiksi työelämän tasa-arvon lisääminen ja syrjinnän ehkäisy, työkyvystä huolehtiminen ja työssä jaksaminen,

Työ ja turva -osasto/AL/lv

17.10.2023

ikäjohtamisen edistäminen sekä työhyvinvoinnin ja työn tuottavuuden samanaikainen edistäminen (TYÖ2030-ohjelma). Tarvittavaa budjettirahoitusta näiden edistämiseksi ei kuitenkaan ole, mikä vaarantaa hyvien kirjausten toteuttamisen. SAK odottaa hallitusohjelman kirjausten perusteella taloudellista resurssointia, joka mahdollistaa toimintojen suunnittelemisen ja käynnistämisen koko hallituskauden ajaksi.

Tasa-arvovaltuutetun resurssit

Tasa-arvovaltuutetun tehtävänä on valvoa tasa-arvolain ja erityisesti sen syrjäntäkieltojen noudattamista sekä edistää sukupuolten tasa-arvoa. Tasa-arvovaltuutettu on jo pitkään todennut resurssit riittämättömiksi. Valtuutetun käytössä olleet resurssit ovat olleet tehtäviin nähden huomattavan alimitoitettut, mikä on vaikeuttanut tasa-arvovaltuutetun mahdollisuuksiin valvoa tasa-arvosuunnitelmia koskevia velvoitteita ja toteuttaa muita toimia tasa-arvon edistämiseksi.

Hallitusohjelmassa on todettu muun muassa, että raskaus- ja perhevapaaseen perustuvan syrjinnän ehkäisyyn kohdistetaan tehokkaampia keinoja. Tasa-arvovaltuutettu on valvontaviranomaisena merkittävässä asemassa tavoitteen toteutumisessa. Huomioon ottaen jo olemassa ollut resurssien ja tehtävien huomattava epäsuhta sekä hallitusohjelman tavoitteet, SAK toteaa, että tasa-arvovaltuutetulle on varattava tarvittavat määrärahat.

Työelämä on keskeinen elämänala. On tärkeää, että syrjintää työelämässä kitketään ja ehkäistään tehokkaasti. SAK kiinnittää huomiota siihen, että myös yhdenvertaisuusvaltuutetun mahdollisuudet valvoa työelämää tehokkaasti yhdessä työsuojeluviranomaisen kanssa on turvattava.

Työsuojelun resurssit

Työsuojeluvalvonnalla on merkittävä rooli niin harmaan talouden, työperäisten terveys- turvallisuus- ja työkykyriskien, työperäisen hyväksikäytön sekä työsyrynnän ennaltaehkäisyssä ja torjunnassa. On taattava, että valvonnalle annetaan riittävät toimintaresurssit ja -edellytykset. Määrärahaa vuodelle 2024 on korotettu 5 prosenttia vuoteen 2023 verrattuna, mikä riittää kattamaan virkaehtosopimusten mukaiset palkantarkistukset. Muun muassa kasvanut ulkomaisen työvoiman valvonnan tarve tuo huomattavaa lisäresurssitarvetta. Näin ollen SAK katsoo esityksen riittämättömäksi.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Alli Tiensuu
työvoimapolitiittinen asiantuntija